

• Учасници одкрыта памятной таблі у звязі з 18-річным юбілём выголошэння кодифікацыі русиньскага літаратурнага языка на Словеньску.

Фото: Б. Липиньска

З ініцыятывы **Мгр. Петра Крайняка**, робітніка Уряду уповнаважанага влады СР про народностны меншыны Уряду влады СР, **4. фебруара 2013 на Інштуту русиньскага языка і культуры Пряшівскай універсітэты (ІРЯК ПУ)** ся одбыла сімвалічна неформална стріча, цілём якой было прыпомянуці собі юбілей – 18 років од кодифікацыі русиньскага языка на Словеньску. Ініцыятыва была звязана з прыправов святочнага акту напланаванага в Братіславі на **23. фебруара 2013**, а то з одкрытём памятной таблі на будові інтэрнату Дружба, в котрім 27. януара 1995 была за участы вызначных прадставітэлів домашніх і заграначных народностных, культурных, освітніх і царквоных арганізацыі і інштутуцый Русинів, як і прадставітэлів культурно-сплочэньскага, освітнёга і політычнага жывога СР, святочна выголошэна кодифікацыя русиньскага языка на Словеньску.

Выпрываділі на путь памятную таблю

• Памятную таблю „выпрываділі“ на путь з Пряшова до Братіславы русиньскы актывісты і науковці: (зліва) **Ф. Віцо**, **А. Плішкова**, **П. Крайняк**, мол. (главний ініцыятар іншталацыі таблі на будові братіславакскага інтэрнату Дружба), **Ю. Панько**, **П. Крайняк**, **В. Ябур** і **А. Кузмякова**. Фотка: **А. Ветошэвова**.

На уведжэній стрічы на ІРЯК ПУ взылі участы людзе, вдяка работі і жертвамосты якых святочны акт выголошэння кодифікацыі ся в Братіславі зрэалізаваті міг: дакотры главны ініцыятары, арганізатары і рэалізатары того святочнага акту сперед 18-ох років, як **Мгр. Александер Зозуляк**, в тім часі таёмнік Русиньскай оброды на Словеньску, якій з арганізачнага боку одвів основну часть работы на прыправах того історічнага акту, даде главны кодифікатары русиньскага языка – **доц. ПгДр. Юрій Панько, к. н.**, і **доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н.**, в роках 1993 і 1994 поступно дырэктары Інштуту русиньскага языка і культуры при Русиньскій оброді в Пряшове, які прыправілі вшыткы потрібны одборны прыручныкы і матэрыялы про выголошэння кодифікацыі русиньскага языка. Даде на акцыю прышлі тогдышні членове редакцыі *Русин і Народны новінкы* – **Мгр. Анна Кузмякова** і **доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД.**, які партыціпавалі на прыправах Орфографічнаго словніка русиньскага

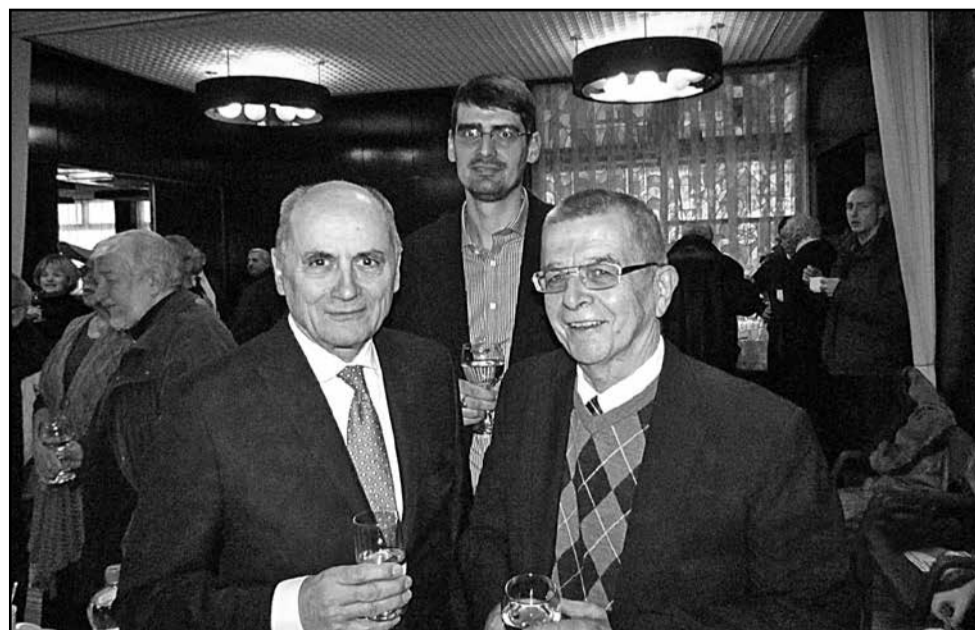
(Продовжэння на 2. стор.)

Свято Русинів у Братіславі

Братіславакы Русины в сполупраці з Русиньсков обродов на Словеньску, Інштутом русиньскага языка і культуры Пряшівскай універсітэты, Здружінём інтэлігенцыі Русинів Словеньска і молодежных арганізацыю молоды Русины былі арганізатарамы славностнаго одкрыта памятной таблі на будові інтэрнату Дружба, в котрій перед 18 рокамі ся одбыв святочны акт выголошэння кодифікацыі русиньскага літаратурнага языка на Словеньску. Святочна одкрыта таблі было **23. фебруара 2013 на ул. Ботаніцка 25 в Братіславі**.

Петный акт ся зачав, як то звыкне быці при подобных акцыях, співом русиньскай гімны на слова **А. Духновіча** „Я Русин быв, єм і буду“. Тот момент створів святочну атмасферу, котру зміцніла декламацыя стишка *Русиночка* Наташкы Міценковой з Братіславы. Перед ей выступлінём участкыв і взыачных гостів прывітала модераторка акцыі Людміла Секеракова. Міджі нима былі: бывшы прадседа влады СР Ян Чарногурьскый (котрый быв першым по взыку Русиньскай оброды на Словеньску і Редакцыі Русин і Народны новінкы, якій фінанчна тоты субекты підпорів зо свого фонду), бывшы підпрэдседа влады СР, тепер посланець НР СР Рудолф Хмел, уповнаважаны Уряду влады СР про народностны меншыны Ласло Надь, посланкыня НР СР Івета Лішкова і іншы. Потім уж наслідовав славностны акт одкрыта памятной таблі, котрый прывелі прадседа Рэгіоналнаго клубу в Бардеёві Русиньскай оброды на Словеньску Іван Бандуріч і прадседа Здружэння інтэлігенцыі Русинів Словеньска з центром у Братіславі Міхал Штенё. У звязі з рэалізаваннем той акцыі треба шчыро подяковаті філантроповы і прадседовы партыі *Наш край* Мілановы Мнягончаковы з Гуменнаго і подныкателёвы Міхаловы Міценковы з Братіславы, котры пода-

(Продовжэння на 2. стор.)

• Честны гості на славностнім одкрытём памятной таблі ку кодифікацыі русиньскага языка на Словеньску: бывшы прадседа влады СР Ян Чарногурьскый і уповнаважаны Уряду влады СР про народностны меншыны Ласло Надь, міджі котрыма є главний ініцыятар теперішнёй акцыі у Братіславі **Петро Крайняк**.

Выпрывадили на путь памятную таблу

(Закінчіння із 1. стор.)

языка як єднога з кодифікачных прыручнiкiв, але прiшли тыж дакотры пiзнiшы актiвiсты русиньскаго руху, як Юдр. Петро Крайняк i Федор Вiцо з Пряшова, а наконець участнікамі стрiчi былі i робiтницi сучаснаго Інштiтуту русиньскаго языка i культуры Пряшiвскаго унiверзiтэту – ПгДр. Марта Бенькова, ПгД., i Мгр. Аліца Ветошевова.

Обсягом стрiчi было спомiнана на зачаткы процесу кодiфiкацiї русиньскаго языка на Словеньску i на прыправы святочнаго акту выголошiня кодiфiкацiї в Братiславі. Главны iнiцiаторы i рeалiзаторы цiлаго процесу з одступом часу спробовали об'ектiвно оцiнити вклад (цi уж позiтiвны, але тыж негатiвны) конкретных людeй i iнштiтуцiй (народностных i штатных) до процесу кодiфiкацiї, i знову припомянути, же iде о **найвызначнiшу подiю в iсторiї карпатських Русинiв**, i зато к як такiй треба ся к нiй односити, т. з. з належным респектом i почливостeм, так само, як i к самым iнiцiаторам i рeалiзаторам той подiї, котры з розлiчных прiчин – завиненых переважно людським фактором i суб'ектiвными доводами – в сучасности стоять боком од вызначных подiй звязаных з русиньським народностным жывом i iх мена якобы за нецiлых 20 рокiв припадали грубым наносом пороху, котрый скоро никому iз сучасных русиньських актiвiстiв не хоче ся стерати. Зато треба подяковати Мгр. Петрови Крайнякови за єго iнiцiативу, яка, вiрiме, буде мати i своє продовжiня, а то в надiї, же з титулу штатнаго урядника i уряду, який рeпрeзентує, конкретными дiлами поможе навести назад на пeдeстал достойности i почливостe кодiфiкованому русиньскому языку, а то через штатну пiдпору таких проектiв русиньскаго народностногo меншыны, пeдклатателi котрых дбають на платну норму, культуру i культiвацiю лiтературногo русиньскаго языка, а не на знижованя єго уровни продукванeм персоналных квазiнорм, якы уж довше ведуть – i вдяка каждорiчнiй щедриї пiдпорi штату – к хаосу в русиньскiй языковiй культурi.

А. П.

Свято Русинiв у Братiславі

(Закінчіння із 1. стор.)

рвали пiнязi на выробу таблы i были участнікамі петнаго акту. На тiм мiсцi треба подяковати i панi Еленi Гайдовiй-Жыдовскiй, котра ведно з тогдышнiм пeдседом МО РОС Мiланом Андрашом в 1995 роцi актiвно помагали при оргiнованю програму святочнаго акту выголошiня кодiфiкацiї. Ишталовану таблу посвятыв грeкокатолицькiй свiященик о. Мiрослав Медвiдь. Наслiдно к участникам ся приговорили М. Штенє i Л. Надь, по котрых Выголошiня участникiв того акту (*публiкуєме го в тiм чiслi*) прочiтав пiдпeдседа ЗiРС Ян Липиньскiй. Наконець выступив iнiцiатор одкрытiя памятногo таблы i працовник Уряду уповномоченогo влады СР про народностны меншыны Петро Крайняк, котрый подяковав вшыткым за участь, спонзорам i тым, котры приложили руку к дiлу, жебы ся тот святочнiй акт у Братiславі зрeалiзовав, причiм пiдкреслив велике значiня кодiфiкацiї русиньскаго лiтературногo языка на Словеньску. Оргiнаторы акцiї дiстали поздравны писма i гратулацiї: од Гавриiла Бескида, пeдседы Русиньскаго культурно-освiтнeго общества А. Духновiча, од Ольгы Глосиковой, директоркы СНМ – Музея русиньскаго языка i культуры в Пряшовi, i од жены тогдышнeго пeдседы Русиньскаго оброды на Словеньску, т. з. в часi, коли святочне выголошiня кодiфiкацiї русиньскаго языка ся одбыло – в роцi 1995 – Николая Ляша. Як ся офiцiална часть акцiї зачала спiвом, так ся i скiнчила спiвом – пiд веджiнeм Мартiна Караша прозвучала пiсня *На многая i блага лiта*.

Неофiцiална часть акцiї проходила при погарi вина i в неформальных бiсiдах. Тото погошiня спонзоровали П. Крайняк, Я. Липиньскiй i пeдседа молодых Русинiв Петро Штефаняк, котрый сi заслужить повдякованя i за актiвне оргiнованя святочнаго акту в Братiславі. Ту ся приговорив к участникам фiлатроп М. Мнягончак i пeдседа Русиньскаго оброды на Словеньску Владимир Противняк. На акцiї была приправена тыж интересна презентация цiнного архiвного матерiалу Словеньскаго розгласу з выголошiня кодiфiкацiї в роцi 1995. Акцiя прошла на добриї уровни i будеме вiрити, же не менше достойна акцiя буде зрeалiзована ай в Пряшовi – к округлому двадцятому юбiлею выголошiня кодiфiкацiї русиньскаго лiтературногo языка на Словеньску.

-р-

Выголошiня Русинiв

у звязи з одкрытeм памятногo таблы в Братiславі

Мы, пiдкарпатськы Русины i пeдставителi русиньських оргiнаторiв, котры сeмє ся 23. фебруара 2013 зышли в Братiславі у звязи з одкрытeм памятногo таблы на будовi интернату Дружба, выголошуєме:

„Русины на Словеньску суть автохтонным народом на тeрiторiї днeшнeй Словеньскаго рeпубликы, котры жыють главно у северовыходнiй частi краiны, але i в далшых мiстах i селах, враховано головногo мiста СР Братiславы. Свою культуру, рeлiгiю i традицiї хочeмe заховати i про далшы гeнерацiї, в сполупрацi з централными оргiнами штатногo справы i пeдставитeлями самосправ хочeмe рeалiзувати в згодi з Уставом Словеньскаго рeпубликы гaрантованы нам права.

В тот день сeмє вырiшили припомянути сi вызначну подiю – святочне выголошiня кодiфiкацiї русиньскаго языка на Словеньску, котре было 27. януара 1995 в Братiславі, в будовi, пeд котров правi стоiмe. Тым актом была завершена перша етапа возроджiня русиньскаго народностногo меншыны по часi заказу єй екзистeнцiї в другiй половинi 20. стороча. Сeмє пeресвiдчeны, же тотa подiя ся навсє записала до iсторiї Русинiв, але i самостатногo Словеньскаго рeпубликы.

При тiй нагодi высловлюємe щiре подякованя вшыткым актерам процесу кодiфiкацiї русиньскаго списовногo языка, котрый ся зачав в роцi 1992 i кулминовав в роцi 1995. Окреме хочeмe в тот день дати почливостe двом особностям – доц. ПгДр. Василєви Ябурови, к. н., i доц. ПгДр. Юрiєви Панькови, к. н., за створiня правил русиньскаго правопису, котры ся стали фундаментом кодiфiкацiонногo процесу застрiшеногo Русиньскаго обродов на Словеньску i тiмом рeдакторiв з Рeдакцiї Народных новинок i часопису Русин.

З надiєв ся позерамe допeреду i сeмє готовы рeалiзувати новы вызвы, мiджi котрыма на переднiй план выступать главно вопрос пiдпоры скоро нефукцногo русиньскаго школства, ефектiвногo пiдпоры культуры, процесiв зьєдинаючiх наше общество посередництвом медiй, як i не менше важнiй вопрос вжываня русиньскаго языка в лiтургiчных обрядах Грeкокатолицькoй i Православногo цeрквi на Словеньску.

До завершiня округлых 20 рокiв од кодiфiкацiї русиньскаго языка вызывамe вшыткы русиньскы культурно-сполоченськы оргiнаторы к атiвiзацiї процесiв, што ведуть к захранi русиньскаго списовногo языка i „нашoй русиньскаго бiсiды“ в условиях Словеньскаго рeпубликы при вывжываню доступных средств i грантових схем.

Желаме сi, жебы ся вєдно з пeдставитeлями мадьярскогo, ромскогo, чeськогo, нiмецькогo, украиньскогo, польскогo, моравскогo, хорватьскогo, росiйскогo, болгарьскогo, сeрбскогo i жыдiвскогo народностногo меншыны на Словеньску змiцнєвало братьске сполунажываня з майорiтным словеньським народом, котре буде конкретным доказом зрiлости общества в серединi зьєдиной Европы.“

В Братiславі 23. 2. 2013

Кодифікація русиньського языка на Словеньску очами історіка

Мій інтерес як професіонального історіка о язык є звязаний з моєв роботом над історію національних возроджінь, то значить над тым, яким способом етнічны і языковы ґрупы ся перетворюють в народности. Вобщім ся знає о тісній звязаності мiджі языком i народностнов самоідентифікаціях. Тыж знаме, же народ або народность характеризують i **суб'ектiвны факторы** – желаня быти членом конкретной ґрупы людeй, але тыж **об'ектiвны**. Мiджі об'ектiвными факторами мусить быти зьявных вєдє сполочных знаків: сполочна тeрiторія (може, але не мусить быти, сполочнiй штат), язык, iсторична традиція, етноґрафiчны знакы i культурны цiнности. Хоць язык є лем єдним з об'ектiвных факторiв, часто выступать як єден з найважнiших iдентифікацiонных знаків народа або народности. Такый погляд

преферовав i нiмецькiй фiлософ 18. стороча Йоган Готфрiд Гердер, котрый поставив реторичнiй вопрос: *„Цi має народ, окреме культурно недорозвинутый народ, штось дорожше, як язык своiх предкiв? В нiм жыє цiле єго iнтелектуалне богатство, традиція, iсторія, рeлiгiя i прiнципы жывота – саме єго сердце i душа.“*

Зато не є ніч чудного в тiм, же русиньске народне возроджiня, яке ся зачало у звязи з революцiями в роцi 1989, поставило як єдну з найосновнiшых задач – кодифікацiю лiтературногo языка в кождiй краiнi, де жыють Русины, i єго акцептацiю штатом, жебы наслiдно го мож было завести до школьскогo сфeры i до вшытких остатнiх сфeр общественногo жывота. Докiнця до року 1989 язык мав єдну з домінантных позiцiй в роботi дакотрых

русиньських дiятелiв. Іщi в серединi 80-ых рокiв ХХ. ст. – коли то было тяжко, докiнця з полiтичных прiчин i небезпечно – невелика ґрупа грeкокатолицькых свiященикiв i лаiкiв на Словеньску на челi з отцeм духовным Франтiшком Крайняком ся пустила до перекладу рeлiгiйных книжок до русиньскаго говороговогo языка.

Самособов, є много способiв формованя лiтературногo языка. Єдним з них є: выбрати уж естующий iсторичнiй язык i приспособити го сучасным потребам. Іврiт в Ізраелi є найяснiшим прикладом такого языкового возроджiня. Иным приступом є основати лiтературнiй язык на говоровiй бiсiдi. Тотa говорова бiсiда може быти дiалектом, котрый ся находить в гeоґрафiчнiм центрi зони, в якiй

(Продовжiня на 3. стор.)

Кодифікація русинського языка на Словенську очами історіка

(Закінчення із 2. стор.)

жыють ей ужывателі, або діалектом, яким бісідує найвеце людей, або амалгамом (*койне*) елементів розлічных діалектів даной лінгвістичной сферы. Самособов, все мусиме памятати на то, же теоретичны проблемы формования літературного языка в конечнім наслідку детермінують особы, без огляду на то, ці суть то професіональны лінгвісты, або ніт. А тот факт нас ставлять перед інакшым проблем, яким є – **людський фактор**. Язык як культурный яв є окреме проблематичный зато, бо, подля слов єдного ученого, є то „емоціонална тема“. Але кідь „язык належыть каждому,.. то веце людей чує, же має право мати властный погляд на него. А кідь тоты погляды не суть тотожны, можуть ся розгоріти емоції. Споры ся можуть крутити як навколо найдрібнішых проблемів вжываня, так і навколо грандіозных проблемів лінгвістичного планования і освіти.“

Як особа, яка слідовала і мала конкретну роль в русинськым народнім возроджіню по році 1989, быв ем тісно звязаный і з проблемами кодифікації языка. Дакотры з моїх споминів може будуть интересны про сучасників.

Так на 1. Світовім конгресі Русинів, який був у Міджілабірцях, на Словенську, іщі в році 1991, выголосив ем, же „літературный язык мож створити тогды, кідь містна інтелігенція є достаточна пересвідчена о тім, і кідь хоче тяжко робити, жебы досягла ціль“. Першым кроком к тому было, же ем позвав дакілько русинських писателів і ученых на неофіцiалну діскузію. На тій, дакус імпрізований, стрічі ся зродила ідея – скликати шырше зобрания. Зато ем **Василёви Туркови**, який в тім часі був председом Світового конгресу Русинів і Русинської оброды на Словенську, запропонував скликати языковий конгрес (котрый сьме в тім часі назвали „робочій семінар“), на який бы пришли лінгвісты, писателі і журналісты з ушыткых країн, де жыють Русины, і діскутовали бы о далшых языковых планах. Тьж ем запропонував, жебы на конгресі было і пленарне засіданя, на якім бы ся найвызначнішы лінгвісты і „проектанты“ языка поділили взаємно своїма думками о языку. Доказав ем пересвідчити знамого у світі соціолінгвісту **Джошуу Фішмена** і шведського славісту **Свена Густавсона**, як і „проектантів“ языка з Монака і Швейцарії – взяти участь на першім конгресі. На жаль, не могли сьме тот конгрес зорганізувати в аулі тогдышней Універзіты Павла Йозефа Шафаріка в Пряшові, бо веджіня той інштiтуції в тім часі было проти самой ідеї екзiстенції русинського языка як окремого. Также нашы засіданя ся організували в оддыховій зоні северно од Бардеёва – в Бардеёвских Купелях.

Зато, же язык є барз „емоціоналнов темов“ і же Русины жыють в дакількох державах, як і зато, же лінгвісты – подобно як много ученых іншого замірня – тяжко роблять компромісы, кідь суть пересвідчены, же владіють „наукон доказанов“ правдов, бояв ем ся, же першый языковий конгрес ся скоро змінить на місто бесконечных звад і конфліктів. Наприклад зато, же найвеце носителів русинського языка жыє на Підкарпатю, они могли преферувати погляд, же якраз іх варіант языка мусить быти прятый за русинський штандарт, бо іх лексіка є „найчістішов верзіов русинського языка“, в порівнаню з „пословакізованым“ ці „сполонізованым“ варіантом русинського языка, яким бісідують дале на запад.

Жебы не допустити такы, наісні, емоціональны конфлікты, котры тяжко бы ся дали

тогды рішати, рекомендовав ем радше одложыти на пізніше ідею створіня єдиногo русинського языка. Вгодніше было Русинів пересвідчити, жебы наслідвали приклад іншого бездержавного европского народа – подобного як они, жыючого переважно в горах – Романшів і пожычіти собі іх способ формования літературных штандартів. Зато ем на конгрес позвав одборника на романський язык із Швейцарії. **Наконець романський принцип був прятый, то значить, наслідно ся мали зачати формувати окремы літературны штандарты про штири регіоны – про Русинів-Лемків, про словацькых Русинів, про підкарпатських Русинів і войводинських Русинів – а на іх основі пізніше ся мав сформувати пятый варіант – койне, котрый в будучности бы ся міг хосновати паралелно з штирьма варіантами як сполочна русинська языкова норма.**

Як знаме, „проектанты“ русинського языка од року 1989 досправды выходили з романського принципу. Русины на Словенську кодифікували свій варіант в році 1995, Русины-Лемкы в Польщі – в році 2000 а войводинськы Русины уж дакілько десяток років скоріше сформували і розвинули свій літературный штандарт. Лем Русины на Підкарпатю не доказали завести свій штандарт, і хоць выдали тьж правопис і граматіку, наприклад, в році 1999 і в році 2005, але никотра з них не зазнала шыршого вжываня.

Створіня кодифікованого штандарту є єдна задача, а ёго підпора і вжываня – друга. Суть принайменшм дві пути, як підпорувати і розвивати літературный язык. Єдна з них є дати язык до старостливости академії, членами котрой бы были вызначны писателі і ученые. Тот приступ ся вжывать в італьскім языку (*Accademia della Crusca*, 1582), французьскім (*Académie française*, 1635), іспаньскім (1713), шведьскім (1786), мадярьскім (1830), івріті (1953) і в іншых языках. Друга путь не знає такой авторітной інштiтуції, яков є академія. Намісто того, літературный штандарт заведе і підпорує якесь вызначне видавательство. Англійський язык є, може, найяснішым прикладом такого приступу. І так штандарт про британський варіант англійського языка фактічно завів основатель і редакчна рада словника, який выдало Выдавательство Оксфордської універзіты (*Oxford University Press*). Подобну роль про америцькый варіант англійського языка мав словник і іншы языковы помічники, які опублікувало видавательство *Webster's* в США.

Ситуація з русинськым языком в тім аспекті іщі все не є ясна. Академії справила мусять мати підпору штатів або іншых владных інштiтуцій. Але похыбую, же мож бы было створити *Академію русинського языка* як єдиный орган про розроблєваня і підпору русинського языка в штирьх, кідь не в шестёх, країнах. Теоретично є можне, жебы русинське видавательство, таке як *Русин і Народны новинкы* у Словакії або *Выдавательство В. Падыка* на Україні досягло потрібну вагу, жебы функціонувати про русинський язык так, як Выдавательство Оксфордської універзіты або *Webster's* функціонує про англійський язык. Але в практиці никотре русинське видавательство не опублікувало словник або граматіку, котры бы, ходем на регіоналній уровни, досягли шырокого узнання і нима становлены нормы бы были шыроко акцептованы.

І так, зістають високошкольскы інштiтуції,

як наприклад Педагогічна академія в Кракові про Лемків-Русинів, Пряшівска універзіта про Русинів у Словакії і Новосадська універзіта про войводинських Русинів. Каждая з тых інштiтуцій, ліпше повіджено, іх професіональны робітници, мають прямый контакт з розроблєванём правописів і граматік, які ся стали основов про регіоналны літературны штандарты.

Наконець бы-м хотів додати дакілько слов шпеціфічно к ситуації на Словенську. На розділ од сучасности, на зачатку 90-ых років ХХ. ст, як ем уж споминав, на Словенську не было ани єдной універзіты, яка бы была охотна помочи кодифікації русинського языка, враховано Універзіты Павла Йозефа Шафаріка в Пряшові. Выходячі з реалной ситуації, культурно-сполоченська організація Русинська оброда была згодна взяти участь у тім процесі. Може сьте постерегли, же я не повів, же то была ініціатива той організації, і было то так! **Фактічно, роботу на кодифікації зробили двома учены – Василь Ябур і Юрій Панько за участи редакторів і сполупрацівків Редакції Русин і Народны новинкы, які в тім часі ся номінально выдавали під покровительством Русинської оброды.** Кінцём 1994 року, кідь было ясно, же перша етапа кодифікації ся завершила выданём правопису і орфографічного словника, ініціатива зреалізувати офіціалну „церемонію“ кодифікації в януарі 1995 року в Братіславі – і, треба додати, грандіозным способом – вышла не од Русинської оброды, але од „ініціативной групи“ трёх особ, єднов з яких був і автор тых рядків. **Докінця і фiнанції на братіславську церемонію в році 1995 не были переважно од Русинської оброды, а од спонзорів і сімпатізантів зо Северной Америки.**

Я підкреслюю тоты деталы нелем зато, жебы очістити од перекручинь історічну минулость, але і зато, жебы накреслити план до будучности. **Факт, же конкретна організація задекларовала кодифікацію языка як єдну зо своїх основных задач, іщі не дає тій організації апіорного права діктовати – в якій формі тот кодифікація ся має реалізувати. За абсенції академії або престижного видавательства, видить ся логічным, же то мають быти язраз високошкольскы інштiтуції, в данім припаді *Інштiтут русинського языка і культуры Пряшівської універзіты*, який мусить взяти на себе функцію органу одповідного за розвой русинського языка на Словенську.**

Але сучасно каждая така високошкольска інштiтуція мусить ся займати вопросом практичного ефекту своєї работы. Зато было бы мудрым рішінём створити языкову комісію при інштiтуті, (позн. ред.: была створена, точніше обновена по схваліню Штатуу ІРЯК ПУ Академічным сенатом ПУ в році 2010, в якім є офіціално задеклароване діятельство языковой комісії як порадного органу ІРЯК ПУ), членами котрой бы были як ученые (лінгвісты) з універзіты, так і люде з мімоуніверзітної сферы, які бы пропонували зміны в ествуючих нормах. Інакше повіджено, языкова комісія, о якій говорю, при універзіті бы фунговала в ролі містной *Académie française* або, кідь хочете, *Académie ruthénoise*.

Я вірю, же дакотры з тых думок од заінтересованой і ділу кодифікації вірной особы ся придадут тым, котры в сучасности суть одповідны або в будучности будуть одповідны за розвой ествуючих чотырёх штандартів русинського літературного языка і будучого *койне*.

Проф. Др. Павел Роберт МАГЮЧІЙ,
Торонтська універзіта, Канада

Спомины на кодифікацію русинського языка 1.

У звязи з 18. роковинами кодифікації русинського языка на Словеньску першы два місяці 2013 року на сторінках інтернетовых новинок Академія русинської културы в СР і в інших масмедіях ся обявило дакілько матеріалів, главно зато, бо Русины Словеньска на челі з ініціатором **Мігр. Петром Крайняком**, працівником Уряду уповноваженого про народностны меншыны Уряду влады СР, вирішили іншталоувати памятну таблу на будову інтернату Дружба в Братіславі, де 27. януара 1995 была святочно выголошена кодифікація. **І знова ту треба єднозначно сконштатовати і припомнути, же кодифікація русинського языка ся стала найвекшым досягнутём Русинів в їх новодобій історії, зато як к такому ся треба к ній ставляти.**

Уведжений юбілей і наслідны активіты іншпірвали ня, а вірю, же нелем мене, але многих прямих реалізаторів і участників кодифікації русинського языка, заспоминати на зачатку процесу, які тому святочному акту переходили. Найголовнішим было наісто **прияття рішіння о кодифікації языка Координачным выбором Русинської оброды на Словеньску (РОС) на челі з тогдышнім председом (днесь уж небогым) Василём Турком, і становлїня одборного поступу реалізації того процесу.**

Першорядов задачов в данім контексті ся бесспорно стала **приправа одборных кодифікачных приручників і публікацій, яку вели доц. ПгДр. Юрій Панько, к. н. і доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., поступно в роках 1993 і 1994 директоры Інштитуту русинського языка і културы при РОС у Пряшові, єдно з редакторами Редакції Русин і Народны новинки.** Організачны приправи самого славностного акту были на плечах тогдышнього председы РОС **Николая Ляша, таємника РОС Александра Зозуляка, членів Координачного wyboru (КВ) РОС – Ярослава Сусака і Івана Бандуріча, і тогдышнього председы МО РОС у Братіславі – Мілана Андраша, який у главнім місті прямо забезпечовав вшытко потребне у звязи з програмом реалізації той події.**

Члены КВ РОС іщі в часі, коли на ёго челі стояв **Василь Турок, т. є.,** давніше перед роком 1995 уважовали – яким способом зреалізувати кодифікацію русинського языка. Зробити вшыткы роботы к тому потрібны, які наплановав перший сейм РОС у Міджілабірцях 17. новембра 1990, не была задача ниякраз легка – з оглядом на актуалну політичну сітуацію, але тыж на фінанчны можности РОС в часі ей зроду. Не мали сьме грошей ани достаток людей, котры бы ся могли даній проблематіці жертвовати так, так як ся пізніше жертвовала мала група інтелектуалів-Русинів, котры собі усвідомлївали свої повинности перед Русинами на Словакії – вернути їм тоты народны атрибуты, котры їм взяла насилна українізація по другій світовій войні.

На початку діяльства КВ РОС поставлены задачи были дуже великы ай зато, бо в недемократичнім процесі насилной українізації поукраїнізоване было вшытко, што перед роком 1945 было русинське. Треба повісти, же в тім часі найвеце позітивным був перерод дакотрых редакторів українського тыжденника „Нове життя“, котры собі усвідомили свою народну ідентіту, як і ідентіту людей, про яких творили тоты новинки, што ясно презентовали в статях, а окреме в тых, які публіковали в сторінках на діалекті під назвов „Голос Русинів“. В народно-ідентіфікачнім процесі в тім часі велику роботу зробив **Александр Зозуляк.** Шкода, же ся не подарило „переробити“ тоту інтелігенцію, котра ся переорьєнтовала на народность словеньску або ся стала неутралнов. Чекають на вгодный час? Доколи? Представа РОС была така, же вшыткы Русины, бывшы нучены Українці, ся стануть нелем членами РОС, але же будуть активными репрезентантами русинських народных традицій. Але перероджїня наших Русинів не было од зачатку року 1990 таким, яким было желаня функціонерів РОС. Процес ся розбіговав помалы а тепер сітуація є така, же **в 92 селах кількость Русинів перевишує 20 %, а зостало лем 6 русинських сел, в котрых є над 20% людей української орьєнтації.**

Проблематіков одборной приправи кодифікації ся занимали авторы многих статей в наших періодичных выданнях і в кошіцькім радію, зато тоту часть выхаблю зо своїх споминів. Але хочу споманути факт, же в створенім **Інштитуті русинського языка і културы при РОС в Пряшові** ёго робітници **Василь Ябур, Юрій Панько і Наташа Каїнцова** свої задачи дуже добрі і свідомо повнили а приправили за сполучасті інших авторів одборны публікації, котры послужили як основа на выголошіня кодифікації языка. Много помогли і тогдышні редакторы і сполупрацювници Редакції Русин і Народны новинки – **ПгДр. Анна Плішкова, ПгДр. Кветослава Копорова, Мігр. Анна Кузмякова, ПгДр. Марія Мальцовска і ПгДр. Михайло Гиряк, к. н.** – під веджїнем шефредактора **Мігр. Александра Зозуляка.** Подякованя належить і членам КВ РОС, котры мають заслугу на створїню тогдышнїй научної інштитуції при РОС – Інштитуту русинського языка і културы, котрый ся двараз трансформовав, покы ся в році 2008 не став самостатным Інштитутом русинського языка і културы на Пряшівській універзіті в Пряшові.

Тото цісло выходить вдяка М. Джупінкови і М. Семанчікови з Тренчіна

На зачатку рока (в році 2012 аж до септембра) наши і Вашы **Народны новинки** не мають нияку штатну дотацію, также вітають поміч каждого добродителя, котрый бы споміг приправі, выданю і дістрібуції новинок. Вшыткы дотеперішні добродителі-спонзоры ся проявили як свідомы Русины, котрым не є єдно, ці **Народны новинки** будуть выходити, або ні. За себе, за творців новинок і за вшыткых наших читателів, передплатителів, сполупрацювників і сімпатизантів вшыткым добродителям дякуєме, бо своїм добродительством нелем продовжыли выдаваня того уж понад 20-річного русинського періодіка, але через нєго помогли заховати плураліту поглядів на русинскы народностны проблемы, што є неоддумным критеріом екзістенції каждого демократичного общества.

Потішыло нас, же ряды наших дотеперішніх добродителів ся розросли. В новім році як другим хочеме шпеціално подяковати двом добродителям, котры підпорили выданя другого тогорічного цісла **Народных новинок:** Инж. Мірославови Джупінкови, к. н., і Инж. Міланови Семанчікови з Тренчіна. **ЩІРО ДЯКУЄМЕ.**

Наконець припоминаме, же хто хоче фінанчно підпорити выданя далшых тогорічных цісел **Народных новинок,** може на наш банковый рахунок цісло 4012549760/7500 послати подля своїх можностей фінанчну частку, або зо загранича на рахунок ч.: IBAN: SK 76 7500 0000 0040 1254 9760, BIC: CEKOSKBX, на адресу банкы: Československá obchodná banka, робоčka Prešov, Hlavná 96, 080 01 Prešov, респ. тыж банковый шек, адресованый на **Rusín a Ľudové noviny,** обчанське здружїня, яке выдавать споминаны новинки.

А. З., шефредактор

Премія А. Духновіча на рік 2013

Карпаторусинський научный центр в США выголошує каждорічну **Премію Александра Духновіча за русинську літературу од Штефана Чепы.**

Премію 1 000 америцькых долларів і бронзовов сошков карпаторусинського медвіда будуть оцінены найліпшы творы поезії ці прозы написаны по русинськы, котры были надрукованы за послідній 5-річний період. Премія А. Духновіча помагать хоснованю русинського языка в творах, котры приносять визначный вклад до русинської красной літературы. Премія є фінанцована Штефаном Чепом з Торонта і уділює ю Карпаторусинський научный центр в США. Книгы красной літературы і поезії, надрукованы в роках 2008 – 2012, мають право на премію в році 2013. Повинностїв авторів або видавателів є представити і предложити по три екземплары з каждой авторської книжки з коротков біографіов автора.

Посліднім днём засланя вшыткых матеріалів є **1. апріль 2013.**

Членами одборной пороты в році 2013 суть: Патріція Крафчік (США), Штефан Пю (США), Валерій Купка (СР).

Адреса, де треба посылати книжки:

2 екземплары: Professor Patricia Krafcik, The Evergreen State College, Olympia, Washington 98505 USA (e-mail: krafcikp@evergreen.edu)

1 екземплар: doc. PhDr. Valerij Kupka, Važecká 12, 080 05 Prešov, Slovensko

НАРОДНЫ НОВИНКЫ

Выдавать **Русин і Народны новинки.** Реалізоване з фінанчнов підпоры Уряду влады СР – програм Култура народностных меншын 2012. Шефредактор: Мігр. Александр ЗОЗУЛЯК, редакторка: ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, языкова редакторка: доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД. Adresa: **Ľudové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR.** Tel.: 0907 164 715. Регістрачне ч. **EV 327/08, МІС 49 438.** Предплатне на рік є **10,- €**, так исто і часопису **Русин.** Опублікованы погляды дописователів не мусять быти згодні з поглядами редакції.

Адреса новинок на інтернеті: **www.rusynacademy.sk, http://narodny-novynky.presov.sk, E-mail: rusyn@stonline.sk**

Rusín a Ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
D+2
VsRP - 664/2003

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2